

וכשבאתי אצל רבי חייא, אמר לי: רק על בן ט' שנים ויום אחד גזרו שיטמא בזיבה.

וכשבאתי והרציתי דברי אלו לפני רבי, אמר לי — הנח דברי, ואחוז דברי רבי חייא.

דאמר רבי חייא: תינוק עובד כוכבים, אימתי מטמא בזיבה? — בן תשע שנים ויום אחד, הואיל וראוי הוא לביאה, וממילא יש לחשוש שיבוא לידי משכב זכור עם תינוק ישראל, לכן גזרו עליו שיהא מטמא נמו גם כן בזיבה, ולא לפני כן.

אמר רבינא: הלכך, הא תינוקת עובדת כוכבים בת ג' שנים ויום אחד, (529) הואיל וראויה היא לביאה, תהא מטמאה נמו גם כן בזיבה, וכדין תינוק עובד כוכבים,

ותמהה הגמרא: פשיטא, ודאי שתהא מטמאה משעת שראויה לביאה על מנת שלא ימשכו תינוקות ישראל אחריה, וכדין תינוק, ומדוע היה מקום לחלק ביניהם?

מבאר הגמרא: מזה דתימא, שמא הייתי אומר, כי האי תינוק בן תשע, ידע לארגולי, יודע להרגיל ולמשוך תינוקות אחרים אצלו לדבר עברה, ומשום כך יש לגזור עליו

לחשוש שמחמת התעסקותם עם התינוקות, יבואו לידי דבר זה.

529. בדבר זה, נחלק הוא על דברי הגמרא לעיל לו ב שטמאים מעריסותיהן. משום שהגמרא לעיל נאמרה אף לשיטת רבי, שגם שגם תינוק בן יום אחד מטמא. אבל לר"ח, תלויה הטומאה בשעה שראויים הם לביאה [ראב"ד]

530. מבואר, שאלמלא טעם זה שחשש להיות

טומאה.

אולם זהא, תינוקת בת ג' שנים, לא ידעה לארגולי, אינה יודעת להרגיל אחרים אצלה, וממילא אין סיבה לגזור עליה טומאה זו.

קא משמע לן. שאכן אין חילוק ביניהם, ותינוק ותינוקת עובדי כוכבים משהיו ראויים לביאה — טמאים.

מיסתמיך נסמך היה ואזיל והולך רבי יהודה נשיאה הנשיא [נכדו של רבין] אכתפיה על כתפיו דרבי שמלאי שמעיה, שהיה שמשו.

אמר ליה רבי יהודה הנשיא לרבי שמלאי: שמלאי, לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן של העובדי כוכבים.

אמר לו רבי שמלאי לרבי: אם כך, אז בימינו תתיר אף את הפת של גוים.

אמר לו רבי: אם כן אתיר אף את הפת כדבריך, קרו לן "בית דינא שריא", יקראו לנו הבריות, 'בית דין המתיר'. (530)

והיכן מצינו שקורין כך למי שמרבה להתיר? (531)

"בית דין שריא", אכן היה מתיר את הפת. ומדוע היה מתיר? לפי שגזירה זו, לא יכלו רוב הציבור לעמוד בה. וכיון שמתעם זה הותר השמן, יש להתיר אף את הפת. וזהו שענה רבי, שאכן היה מתיר את הפת שודאי אין הציבור יכולים לעמוד בגזירה זו, אלא שכבר התרתי שני דברים קודם לכך [תוס' רי"ד]

531. יש להבין, מה בכך שיקראו להם 'בית דין שריא'?

כתב הרמב"ם בהלכות ממרים ב ח "וכל בית

אמר ליה רבי יהודה נשיאה: **אנא, שראי אחריתי**. חוץ מן השמן, התרתי דבר נוסף. ואם אוסיף ואתיר את הפת, יהיו אלו שלשה התרים.

מאי היא, מהו הדבר הנוסף שהתיר רבי יהודה נשיאה?

דתנן: **האומר לאשתו זה גיטך, אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש. ומת בתוך שנים עשר חודש. אינו גט**, כיון שלא אמר שיהיה הגט מעכשיו אם לא יבוא עד שנים עשר חודש, אלא רק אמר אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, אינה מגורשת ממנו אלא עד שיעברו שנים עשר חודש, והוא מת כבר לפני כן, ואינו יכול לגרש אותה אז. ולכן, אם היא נפלה לפני אחיו ליבום, היא אינה יכולה להנשא לשוק בלי חליצה! (534)

ותני עלה ושנינו בברייתא על משנה זו: **ורבותינו התיירוה לינשא** בלי שתהיה זקוקה לחליצה מהיבם.

ואמרין, מאן מי הם רבותינו המתירים?

אמר רב יהודה אמר שמואל, הם בית דינא דשרי משחא. אותו בית דין שהתירו את

דתנן: **העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה, על אייל קמצא מין חגב, דבן, שהוא טהור, ומותר באכילה.**

וכן **על משקה בית מטבחיא**, בית המטבחים של בית המקדש [כגון דם ומים שיש שם] — **דבן**, שהם טהורים ואינם מטמאים טומאת משקים. (532)

ועל דיקרב למיתא, הקרב ונוגע במת, שיהיה **מסאב**, טמא.

ומחמת היתרים אלו, **קרו ליה קראו אותו יוסף שריא**, המתיר. (533)

אמר ליה רבי שמלאי לרבי יהודה נשיאה: אין דמיון בין בקשתי להתיר את הפת, לבין ההתרים שהתיר רבי יוסי.

כי **התם שם**, רבי יוסי בן יועזר איש צרידה **שרא** התיר **תלת** שלשה דברים, וכיון שהתיר כל כך, קראו לו יוסף המתיר.

אולם **ומר**, אתה, רבי יהודה נשיאה, **שרא חדא**. התרת רק את השמן שהוא דבר אחד, **ואי שרי מר חדא אחריתי** ואילו תוסיף ותתיר רק עוד דבר אחד, **אכתי תרתין הוא דהויין**. עדיין שני היתרים הם ולא שלשה. ולא יקראו לך משום כך 'בית דין המתיר'.

משקין דאורייתא. ואין בכח חכמים לטהרם לגמרי. וכל שהרתם, היא בכך שאינם מטמאין אחרים. אך טומאת עצמן — יש להם.

533. [לקמן מקשה הגמרא והרי טומאת הנוגע במת, חומרא היא ולא היתר. ומדוע קראו לו 'המתיר'?!]

534. אם אין לו בן ויש לו אח, זקוקה אשתו

דין שהתיר שני דברים, אל ימהר להתיר דבר שלישי.

מבואר, שהלכה היא להימנע מריבוי היתרים. ומשום כך נמנע רבי מדבר זה.

532. בדינם של משקין אלו, נחלקו בפסחים טז ב:

לחד מ"ד, טומאת משקין דרבנן היא. ובמשקין אלו לא גזרו. ולאידך מ"ד, טומאת

אמר ליה רבי אלעזר לההוא סבא [אחד מן הזקנים שהיה עם רבי יהודה נשיאה כאשר התיר אשה זו על פי הגט]: **כי שריתוה**, כאשר שמעתם שבעלה מת והתרתם אותה, האם **לאלתר שריתוה**, התרתם אותה מיד, כיון שברור היה לכם **דלא אתי**, שלא יבוא הבעל עוד, ולא המתנתם למלאות שנים עשר חודש.

או דלמא רק לאחר שנים עשר חודש התרתם אותה, דהא איקיים ליה תנאיה, לפי שרק לאחר זמן זה, נתקיים תנאו של הבעל "אם לא באתי מכאן ועד לאחר שנים עשר חודש".

ענה לו ההוא סבא בשאלה: עד שאתה מסתפק בדבר ההיתר שלנו, ותיבעי לך, הרי יש לך להסתפק בבעיה זו, **אמתניתין**, על המשך אותה משנה שהובאה לעיל.

השמן של גוים. והיינו רבי יהודה הנשיא ובית דינו. ועל דבר זה אמר רבי לרבי שמלאי, שכבר התיר דבר אחר.

ומבאר הגמרא כי בהיתר זה שהתיר רבי יהודה נשיאה את הגט, **סברי לה סבר רבי כרבי יוסי**, במחלוקתו עם חכמים [בבא בתרא קלו א. ובהערה הבאנו מחלוקתם במלואה]. **דאמר רבי יוסי: זמנו של שטר**, הנכתב בשטר, **מוכיח עליו** שחל תוקפו של השטר מהזמן המופיע בו. (535)

ואמר רבי אבא, בריה דרבי חייה בר אבא: רבי יהודה הנשיא [שהיה בן בנו של רבי], הוא זה אשר הורה להתיר את האשה על פי גט זה, **ולא הודו לו כל שעתו**, כל ימיו (536) נחלקו עליו.

ואמרי לה, ויש האומרים כי לא הודו לו כל **סייעתו**. כלומר, חבריו לסייעת החכמים בבית דינו. (537)

בשטר, מוכיח שכונת האב להקנות לבנו את נכסיו כבר מעכשו.

וכן היא גם שיטתו של רבי בענין האומר לאשתו 'הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש' ומתו אותו איש בתוך שנים עשר חודש — הרי זה גט.

לפי שזמנו של הגט מוכיח, שחל מעכשו, משעת כתיבתו. אלא שחלותו מותנית בכך שלא יבוא הבעל. וכיון שמת, הריהו כמי שלא בא, ונתקיים התנאי, ומגורשת משעת נתינת הגט.

536. כך פירש רש"י. והערך פירש: כל החכמים שנמצאו באותה שעה — לא הודו לו [נמשמע שרק בשעת ההיתר נחלקו עליו חכמים].

537. בשולי הדף גיטין עו ב פירשו: כל בני

ליבם. אך אילו אמר 'מעכשו יהא גט אם לא באתי עד שנים עשר חודש', ומת בתוך זמן זה, הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם [רש"י].

535. מחלוקת רבי יוסי וחכמים, כך היא: כאשר כתב אדם כל נכסיו לאחד מבניו כדי שרק הוא יקבלם לאחר מותו, צריך שיכתוב בשטר, שמתנה זו תחול "מהיום, ולאחר מיתה". ומשמעות הדבר היא, שגוף הנכסים מיועדים לבן זה כבר מהיום, ולא יוכל האב למוכרם אם ירצה. ואילו את פרותיהם — יאכל הבן רק לאחר מיתה. אך אם לא כתב האב אלא רק "לאחר מיתה", אין דבריו כלום, ויירשו שאר האחים עם בן זה.

רבי יוסי אומר: אין צורך לכתוב במפורש שמתנה זו, מעכשו היא, אלא התאריך המופיע

ומדוע לא הסתפקת בדברי המשנה, אלא רק בדברי ההיתר שלנו?

וענה לו רבי אלעזר: **אין הכי נמי**. אכן שאלה זו היה לי לשאול אף על המשנה, **אלא משום דהוית בהחוא מניינא**, שאלתי אותך, משום שאתה היית באותו המנין שהתירוה לינשא.

ודנה הגמרא עוד בענין ההיתר שהתיר רבי יהודה נשיאה:

אמר אביי: הכל מודים [ואפילו רבי יוסי] (539) שכאשר אמר האישי לאשתו בלילה

דתנן: הרי זה גיטך מעכשיו, **אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש, ומת בתוך שנים עשר חודש, הוי הרי זה גט, דהא איקיים ליה תנאי**, התקיים תנאו, ואכן לא בא עד אחר שנים עשר חודש.

ואם כן, **ותיבעי לך** בדברי המשנה ההיא, האם **לאלתר הוי גיטא**, ומותרת האשה מיד, גם אם עוד לא חלפו שנים עשר החדשים, **דהא לא אתא**, לפי שמת הבעל ובהכרח שלא יבוא.

או דלמא שמא רק לאחר י"ב חודש תהא האשה מותרת, דהא איקיים ליה תנאיה לפי שרק אז מתקיים תנאו. (538)

מדרשו.

הרא"ש שם [גיטין פרק מי שאחזו סימן י"ג] נקט כדעת תוס', שהספק הוא רק בדרבנן. וכיון שספק זה לא נפשט בגמרא, יש להחמיר ולא להשיאה אלא אחר י"ב חודש. אך אם נשאת קודם — לא תצא.

539. יש להקשות: לדעת רבי יוסי, זמנו של שטר מוכיח עליו. וכאילו נכתב בו 'מהיום הוא גט'. וכיון שגט זה נכתב קודם שיצאה חמה, יש לה להיות מגורשת מאותו הזמן?

ופירש רש"י: כיון שמצד אחד כתוב זמנו מעכשיו, ומאידך התנה הבעל את חלות הגט ביציאת החמה, הרי זה כאילו כתב גט זה 'מהיום ולאחר מיתה'. ושנינו, שגט הנכתב מהיום ולאחר מיתה, אינו גט. לפי שיש להסתפק האם מה שכתב 'לאחר מיתה', תנאי הוא ומשמעות הדבר שיחול הגט רק לאחר מיתה, או שמא חוזר הבעל מהזמן הכתוב בגט, וקובע שיחול רק לאחר מיתה.

ולפיכך לא נאמר כאן דינו של רבי יוסי. ואם מת הבעל קודם שיצאה חמה, אינו גט [וראה בתוס' בגיטין עו ב שכתב על כך 'ולרבי יוסי הרי

538. התוס' כאן ובגיטין עו ב, הקשו: מדוע לא נתירוה לאלתר. והרי כיון שמת, ודאי לא ישוב? ותירץ: לפי שלא הכל יודעין שמת, הרי שאם נתירוה יתמהו איך ניתרת האשה קודם קיום התנאי. ולכן יש לגזור, שאף אם מת תהא האשה אסורה י"ב חודש ולאחר י"ב חודש, הכל יודעים שלא בא ונתקיים התנאי.

מדברי התוס' משמע, שאכן מותרת מיד. וכל הספק בגמרא הוא האם מדרבנן גוזרים על כך. וכן מבואר ברא"ש בגיטין שם.

הר"ן שם ביאר צד זה בספק הגמרא, שיתכן שאסורה האשה עד י"ב חודש, משום שהבעל לא חשב שימות. ולא גמר בדעתו לגרש אלא רק אחר י"ב חודש. ומשום כך אין להתיר את האשה קודם לכן.

ולפי דברי הר"ן, כתב הבית שמואל [אבן העזר קמד ה] שמשמע שספק זה, הוא בדין דאורייתא אם מותרת כבר האשה. ומשום כך, אם נשאת בתוך י"ב חודש — תצא! [בביאור שיטת הר"ן, ראה שערי ישר ב י ד"ה והר"ן]

ולדעת רבנן, לית להו אין הם סוברים את דברי רבבי יוסי שזמנו של שטר מוכיח עליו, ואם כן, האומר לאשתו 'הרי זה גיטך אם תצא חמה מנרתיקה'. הוה ליה הריהו כאומר 'זה גיטך אם מתי' גרידא. ואינו קובע שיחול הגט לאלתר אלא חל הוא לאחר מותו. ולפיכך, אינו גט.

גופא, דנה הגמרא בשלשת ההלכות בהן העיד יוסי בן יועזר איש צרידה.

א. על חגב הנקרא אייל קמצא דבן, שטהור הוא לאכילה,

ב. ועל משקה הדם והמים של בי מטבחיא, בית המטבחים שבבית המקדש דבן, שהם טהורים מטומאת משקין,

ג. ועל דיקרב למיתא הנוגע במת — שהוא מסאב טמא.

ומשום הלכות והתרים אלו, קרו ליה יוסף שריא' [המתיר].

ומבררת הגמרא: מאי, מהו אייל קמצא?

רב פפא אמר: שושיבא, מין חגב שראשו ארוך.

ורב חייא בר אמי משמיה בשם דעולא אמר: מדובר במין חגב הנקרא 'פוסביל'.

ולפי שתי השיטות הללו בהגדרתו של אייל קמצא, מבארת הגמרא את מחלוקת יוסי בן יועזר וחכמים, אם חגב זה טהור או

'הרי זה גיטך, לכשתצא חמה מנרתיקה'. כונתו היא לבי נפקא קאמר לה, שיחול הגט רק כאשר תצא החמה.

וכי מייית בליליא, ולכן, אם אותו אדם מת בלילה, הרי גט זה, לאחר מיתה הוא, ואין גט חל לאחר מיתה, ואשה זו אינה מגורשת, וזקוקה לחליצה או יבום, אם אין לה בן ויש אח לבעלה המת.

אך אם אמר: הרי זה גיטך על מנת שתצא חמה מנרתיקה — מעכשיו קאמר לה, ותהיה חלותו מעכשו, לאחר שתצא החמה מנרתיקה, וכי מייית בליליא, הא ודאי תנאה הוי, וגט מחיים הוא. יחול גט זה למפרע, מעכשיו. הלכך מגורשת כבר מעכשיו, מחיים.

ומבארת הגמרא שדין זה, הוא כדרב הונא. דאמר רב הונא: כל האומר "על מנת", וכגון כאן שאומר "על מנת שתצא חמה מנרתיקה", הריהו כאומר שיהיה גט זה מעכשיו, דמי.

ובכך הכל מודים, רבי יהודה הנשיא ורבנן.

לא נחלקו אלא באומר לאשתו 'הרי זה גיטך אם תצא חמה'.

רבי יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי, דאמר רבי יוסי: זמנו של שטר מוכיח עליו, והוה ליה, והרי זה פאילו אמר 'הרי זה גיטך מהיום אם מתי', וכאומר לאשתו 'הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי', שחל הגט מעכשיו, ומחיים. ואחר שימות, יתברר למפרע שהיתה מגורשת כבר מעכשו.

טמא. (540)

רב פפא אמר, חגב זה, 'שושיבא' הוא. שראשו ארוך. וקמפלגי ונחלקו רבי יוסי בן יועזר וחכמים בראשו ארוך.

מר סבר, ראשו ארוך אמר, כיון שאינו אמור בתורה, ומר סבר ראשו ארוך, מותר, לפי שיש בו כל סימני טהרה.

ב-ז רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר: חגב זה שהתירו רבי יוסי בן יועזר ואסרוהו חכמים, הינו 'סוסביל'.

בחגב שראשו ארוך, כולי עלמא, הן רבי יוסי בן יועזר והן חכמים, לא פליגי לא נחלקו בכך, וסבורים הם דאסור. (541)

ואם כן במה נחלקו?

וחכא נחלקו בחגב הנקרא סוסביל, שאמנם

אין ראשו ארוך [ומשום כך, יש להתירו לכאורה], אך מאידך, כנפיו חופין את רובו על ידי הדחק [קיבלו חכמים סימן נוסף בסימני הכשרות של החגב, שיהיו כנפיו מחפין על רובו]. וחגב זה, כנפיו חופין את רובו בצמצום רב אשר לא ניכר לעין, ורק על ידי מדידה מדויקת, ניתן להבחין שאכן כנפיו חופין את רובו.

ובדינו של חגב זה, קמפלגי נחלקו רבי יוסי בן יועזר וחכמים. מר סבר שעל מנת להכשירו אין צורך ברוב בולט, אלא רובא כל דהו — בעינן. וברוב מצומצם כשר.

ומר סבר — על מנת להכשירו, רובא דמנכר בעינן, רוב ברור וניכר, צריך לשם כך.

והדבר השני עליו העיד יוסי בן יועזר — ועל משקה בי מטבחיא המשקין, דם ומים המצויין בבית המטבחים (542) שבבית

וכן מוכח מן המשנה שם, שלא מנתה בין סימני הטהרה שלא יהיה ראשו ארוך? ומשום כך גרס ר"ת [וכן הר"ח] "חכא בראשו ארוך דכולי עלמא לא פליגי דמותר". וכן פסקו הראשונים [רמב"ן רשב"א מאירי ועוד בחולין שם] ובשו"ע י"ד פה א. וראה ברמב"ן שם שנסתפק בדבר זה, ופסק כתנא דבי רבי ישמעאל, שראשו ארוך — טהור.

542. לדעת רבי שמעון [פסחים יז ב] דברי יוסי בן יועזר נאמרו רק על המים שבקרקע העזרה. כשיש בהם רביעית ושם מקוה עליהם לטהרת מחטין וצינורות. דמדאורייתא מים אלו טהורים. וכדכתיב [ויקרא יא] "מקוה מים יהיה טהור". ורבנן גזרו שאין מקוה לכלים בפחות מארבעים סאה. ומים אלו, שבקרקע בית מטבחיא, טיהר

540. יסוד מחלוקתם, מבואר בחולין סו א. והוא: האם הפסוקים שבהם כתובים מיני החגבים המותרים באכילה, וכן סימני הכשרות שלהם, נדרשים באופן של "כלל ופרט" ולכן אין להתיר אלא מה שפרט, היינו אותם חגבים שנמנו בתורה, ואחרים לא [וחגב זה, שראשו ארוך, לא נמנה בכללם].

או, שיש לדרוש את הפסוקים שם באופן של "כלל ופרט וכלל", ואין לנו אלא 'כעין' הפרט. ונמצא, שכל חגב שיש בו את אותם סימנים הכתובים בתורה, מותר. ואף אם ראשו ארוך, אין בכך כדי לאסרו. כיון שיש בו סימני טהרה הנצרכים [רש"י]

541. הקשו התוס': הרי בחולין סו א תנא דברי רבי ישמעאל ראשו ארוך מותר! ?